

УДК 37.013.42:[316.612-053.9:7(045)]

ПІДТРИМКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Ю. О. Лисенко

ORCID 0000-0003-3229-2880

Проблеми соціалізації людей похилого віку почали активно досліджуватися в галузі соціальної педагогіки лише в останні десятиріччя. Оскільки третій вік має свої специфічні особливості розвитку, що зумовлюються впливом різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників, слід використовувати ефективні засоби для підтримки фізичного, психічного, соціального, духовного стану людей похилого віку та зміцненню якості їх життя в умовах інформаційного суспільства. На основі узагальнення досліджень з філософії, соціології, психології, культурології, педагогіки та соціальної педагогіки визначено, що мистецтво є потужним засобом впливу як на особистісний розвиток людини похилого віку, її внутрішній світ, так і на її процес соціалізації в цілому. Соціалізація людей похилого віку в умовах інформаційного суспільства ускладнюється з появою нового виду соціальної реальності – віртуальної, до якої вони не адаптовані, що призводить до їх маргіналізації. Тому підтримка соціалізації в цих умовах засобами мистецтва сприятиме адаптації, інтеграції та пом'якшенню умов звуження кола реального соціального спілкування. Нами описано психологічні та соціально-педагогічні механізми соціалізації осіб третього віку. До перших відносяться: імпринтинг, соціальний імпринтинг, екзистенційний тиск, наслідування, ідентифікація, рефлексія; до других: традиційний, інституційний, стилізований та міжособистісний. Кожний із зазначених механізмів має свою специфіку впливу на соціалізацію літніх людей, що дає підстави для розуміння необхідності побудови відповідної моделі підтримки їх соціалізації засобами мистецтва в перспективі.

Ключові слова: підтримка соціалізації, механізми соціалізації, мистецтво, люди похилого віку.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Вивчення впливу мистецтва на формування і розвиток особистості здійснюється впродовж багатьох століть. У різні історичні епохи провідні функції мистецтва змінювались, що впливало не лише на окрему людину, а й на соціум в цілому. Сучасна педагогіка розглядає мистецтво як ефективний засіб

соціалізації індивіда. Звернення у цьому аспекті вчених до здобутків філософії, соціології, психології, культурології, педагогіки та соціальної педагогіки дає можливість виявити специфічний потенціал мистецтва для гармонійного розвитку людини, незалежно від віку, під час будь-якої діяльності. Люди похилого віку є сенситивними до різних впливів, а мистецтво є одним з найбільш позитивних, що здатне врівноважувати внутрішній стан особистості та гармонізувати суспільне життя. Тому воно набуває значущості в процесі підтримки соціалізації осіб третього віку. Застосування мистецтва сприятиме покращенню фізичного, психічного, соціального, духовного стану людей похилого віку та зміцненню якості їх життя в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми філософського розуміння ролі мистецтва в житті людини та суспільства активно досліджували і зарубіжні, і вітчизняні фахівці: О. Беженарь, М. Маніковська, Л. Столович, Н. Хамітов та ін.; соціологію мистецтва вивчали: Т. Адорно, Л. Алієва, Ж. Дювіньо, Ж. Дюран, З. Морен, О. Семашко, Н. Хренов та ін.; особливості соціально-психологічного впливу мистецтва на особистість розглядали: Р. Арнхейм, Л. Виготський, М. Дроздова, В. Семенов, С. Флегонтова й ін.; педагогічний та соціально-педагогічний аспекти використання мистецтва як засобу підтримки соціалізації особистості обґрунтовували: Н. Єрмак, І. Зверева, Л. Коваль, С. Хлебик, О. Хендрик, Ю. Фохт-Бабушкін та ін. Особливості соціалізації людей похилого віку в умовах різних соціумів аналізували: М. Житинська, Т. Коленіченко, Н. Ліфарєва, А. Мокряк, О. Новікова, А. Рижанова, А. Тадаєва й ін.

Вивчення дії психологічних і соціально-педагогічних механізмів соціалізації на соціальний розвиток людей похилого віку, а також використання мистецтва як засобу підтримки соціалізації даної геронтологічної групи досліджено недостатньо. Отже, **метою статті** є розкрити роль мистецтва у підтримці соціалізації людей похилого віку та довести його ефективність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочинаючи вирішення заявленої наукової проблеми, слід зазначити, що люди похилого віку – це та категорія осіб, вікові межі якої не чітко визначені, оскільки існують різні підходи до розуміння цього періоду розвитку особистості, пов'язані з багатьма факторами. З точки зору медицини, зокрема ВООЗ, вік похилих людей знаходиться в межах 60-75 років (<https://www.obozrevatel.com/ukr/health/digest/pereviriti-svij-vik-u-vooz-ofitsijno-prodovzhili-molodist.htm>. Дата звернення: 3.09.2018), з точки зору психології – 51-65 років (Абрамова, 2005, с. 661). А. Мудрик похилий вік

відносить до крайнього етапу зрілості – приблизно 55-65 років, але зауважує, що це зумовлено особливостями культури конкретного суспільства та середньою тривалістю життя (Мудрик, 2011, с. 59). Нам імпонує думка Г. Абрамової, що похилий вік – це час виходу на пенсію, передпенсійний стан людини (Абрамова, 2005, с. 661), тому його межі неоднозначні. На наш погляд, це пов'язано з тим, що люди, досягнувши пенсійного віку, продовжують працювати, а суттєві зміни в їх соціальному житті починаються саме з припиненням трудової діяльності, що в умовах інформаційного суспільства призводить до вимушеної «соціальної ізоляції». Це вимагає відповідної підтримки як у передпенсійний час, так і з завершенням активної трудової діяльності, щоб процес соціального розвитку тривав якомога довше. Соціалізація людей похилого віку в умовах інформаційного суспільства ускладнюється появою нового виду соціальної реальності – віртуальної, до якої вони не адаптовані, що призводить до їх маргіналізації. Тому підтримка соціалізації в цих умовах сприятиме адаптації та інтеграції до кіберсоціалізації, а також пом'якшенню умов звуження кола реального соціального спілкування. Звичайно, що певний соціальний досвід, психічні кризи, конкретні умови життя і праці в цілому накладають відбиток на особистість людей похилого віку та ускладнюють їх соціальний розвиток у «новому» для них інформаційному суспільстві. Тому варто звернутися до перегляду механізмів соціалізації, на котрі необхідно спиратися при наданні підтримки літнім людям та обґрунтування ефективних засобів її реалізації.

Погоджуємося з виокремленням А. Мудриком соціально-педагогічних механізмів соціалізації, у руслі яких діють психологічні, адже, чим глибше їх розуміння, тим вища вірогідність якіснішої підтримки. Спочатку серед психологічних розглянемо *імпринтинг* – «фіксування людиною на рецепторному та підсвідомому рівнях особливостей впливу на неї життєво важливих об'єктів» (Мудрик, 2011, с. 66). Учений зазначає, що цей механізм спрацьовує на різних вікових етапах. Взагалі, цей термін виник у біології і лише з часом стало відомо про його прояви у людини. Звертаючись до зарубіжних досліджень у галузі психології (Т. Лірі, Р. Уілсон, Р. Ділте), можемо дійти висновку, що імпринти (фіксація певної інформації в пам'яті), набуті в дитинстві, накладають відбиток на соціалізацію особистості протягом життя. Цей механізм активно працює в період чутливості психіки, фактично у віковій кризі, а також в критичних ситуаціях, що переживає людина на різних етапах життя. Результат імпринтингу впливає на обрання людиною відповідної моделі поведінки. Припускаємо, що цей механізм може мати місце в процесі соціалізації осіб третього віку, оскільки період виходу на пенсію людини є

перехідним і чутливим з психологічної точки зору. Для нашого дослідження цікавим є *соціальний імпринтинг* як різновид імпринтингу. В. Бушуєв зазначає, що перший обумовлюється саме соціальною взаємодією, діє, насамперед, з основним акцентом на чуттєво-емоційне в різних проявах протягом усього людського життя хвилями по 24 роки (народження – 24 – 48 – 72 – 96 ...) (Бушуєв, с. 8-9). Тобто, при наданні підтримки варто враховувати глибинний вплив даного механізму, тим паче «сьогоднішнє суспільство, особливо по містах, влаштовано так, що реальне життя людей суперечить вимогам об'єктивних закономірностей соціального імпринтингу» (Бушуєв, с. 38). *Екзистенційний нажим* – «вплив умов буття людини, що визначає неусвідомлюване засвоєння нею норм соціальної поведінки, непорушних в її соціумі і необхідних для виживання в ньому» (Мудрик, 2011, с. 66). Це може бути пов'язано зі зміною середовища. Серед людей похилого віку виникають складнощі в адаптації до інформаційного, зокрема віртуального середовища, а також трапляються ситуації, коли внаслідок воєнних конфліктів відбувається вимушене переміщення чи еміграція, пов'язана, навіть, зі зміною мовного середовища. Такі люди є жертвами соціалізації, а тому потребують особливої соціальної підтримки. Наступні два механізми мають спільні риси. *Наслідування* – довільне чи мимовільне слідування зразкам поведінки референтних осіб і тим, що пропонують ЗМІ (Мудрик, 2011, с. 67). Люди третього віку є постійними глядачами, які частіше піддаються маніпуляціям через транслявання відповідної інформації на телеканалах. Нині останні пропагують культ молодості, що негативно відображається на ставленні до самого процесу старіння як самої людини, так і суспільства в цілому. Виникає страх старості, а негативний її імідж породжує нав'язаний стереотип серед усіх вікових верств населення стосовно людей похилого віку. *Ідентифікація* – емоційно-когнітивний процес засвоєння норм, цінностей, стилю поведінки референтних осіб, груп як своїх (Мудрик, 2011, с. 67). Так, люди похилого віку, переймаючи цінності молодшого покоління часто ідентифікують себе з молоддю, що сприяє їх позитивній соціалізації. 18 жовтня 2018 року в м. Дніпрі відбувся перший конкурс краси серед жінок поважного віку (від 60 до 81 року), що, насамперед, свідчить про позитивне сприйняття цими жінками свого віку, бажання реалізувати себе, бути на хвилі сучасності. Такі конкурси пропагують, зазвичай, саме ЗМІ. Тому це яскравий приклад прояву наслідування молоді й позитивної ідентифікації людей похилого віку, що сприяють успішній їх соціалізації. Усі описані механізми здійснюють несвідомий вплив на засвоєння людиною ціннісних орієнтацій, норм і моделей поведінки, установок, поглядів тощо, що свідчить про відсутність впливу стереотипів,

прийнятих в соціумі. *Рефлексія* як механізм соціалізації – це внутрішній діалог людини, в ході якого вона аналізує з різних боків норми, цінності, установки, моделі та досвід поведінки, характерні для значимих осіб. Цей механізм сприяє формуванню нового, особистісним змінам через усвідомлення та переживання тієї реальності, в якій людина знаходиться, свого місця в ній та самої себе (Мудрик, 2011, с. 67). Рефлексія активно працює в похилому віці, але як саморефлексія, оскільки людина частіше, ніж в будь-якому іншому віковому періоді, звертається до минулого, багато аналізує власні дії та їх наслідки, переносючи відповідні переживання на реальність. Таким чином, психологічні механізми соціалізації мають особливості свого впливу на внутрішній стан людини похилого віку, на які слід зважати при наданні підтримки. Це об'єктивно зумовлює розгляд інших, насамперед, соціально-педагогічних механізмів соціалізації даної вікової категорії, оскільки вони тісно пов'язані з певним середовищем їх взаємодії.

Перший механізм – *традиційний*, який проявляється у засвоєнні тих цінностей, норм поведінки, стереотипів, устоїв, що притаманні найближчому оточенню (сім'я, сусіди, друзі). Цей механізм характеризується стихійністю. Його засвоєння відбувається переважно на несвідомому рівні, а проявляється тоді, коли розуміння прийнятої поведінки вступає в протиріччя з традиціями найближчого оточення. Також те, що було засвоєно в минулому, може проявитися в поведінці людини при зміні життєвих умов чи на наступних вікових етапах. При засвоєнні діють усі механізми, що пов'язані з несвідомим рівнем (Мудрик, 2011, с. 67-68). Якщо у людини похилого віку протягом життя, зокрема в дитинстві, юності, переважали позитивні імпринти, процес соціалізації відбувався більш-менш урівноважено, то традиційний механізм необхідно використовувати в підтримці, підсилюючи його позитивний вплив. Якщо ж навпаки – то варто мінімізувати вплив цього механізму на підтримку подальшої соціалізації осіб третього віку. *Інституційний* механізм передбачає взаємодію людини похилого віку з різними інститутами соціалізації, що зумовлює набуття відповідного соціального досвіду. Останній відображається на соціально схвалюваній поведінці чи навпаки, що в подальшому впливає на якість життя даної вікової категорії та успішності соціалізації. Тому цей механізм поєднує дії всіх психологічних механізмів (Мудрик, 2011, с. 68). На жаль, для людей похилого віку нерідко єдиним соціальним інститутом залишається церква. У зв'язку з переглядом власного минулого, вони саме там знаходять опору та віру в найкраще майбутнє. Останнім часом з'явилися територіальні центри соціального обслуговування, при яких функціонують «Університет третього віку», Клуб

активного довголіття, що сприяють підтримці соціалізації цих людей. Слід зазначити, що досі бракує інформації щодо роботи таких центрів. Тому залишається відсоток серед похилих людей, дорослих і молоді, хто не знає про існування таких центрів, а тим паче про їх діяльність. *Стилізований* механізм реалізується в межах певної субкультури, а вплив останньої на соціалізацію особистості настільки значний, наскільки її носії є референтними для неї (Мудрик, 2011, с. 69-70). Нині функціонує субкультура людей похилого віку, здебільшого вона є маргіналізованою, оскільки не пристосована до інформаційного суспільства, що негативним чином відображається на соціалізації. Тут значну роль відіграють стереотипи, висунуті суспільством, з якими або погоджується людина, або ні. У залежності від того, які психологічні механізми спрацьовують, виявляється рівень успішності соціалізації, а людина, відповідно, є об'єктом чи суб'єктом цього процесу. Нині стилізований механізм спричиняє відчуженість цієї геронтологічної групи в умовах інформаційного суспільства. На наш погляд, підтримка має спрямовуватися саме на оновлення даного механізму з урахуванням чинників, відповідних сучасності. *Міжособистісний* механізм функціонує в процесі взаємодії людини з референтними особами (Мудрик, 2011, с. 70). На жаль, у похилому віці люди частіше втрачають значимих осіб (друзів, членів сімей, які виїжджають в інший регіон, за кордон), у зв'язку з виходом на пенсію поступово звужується коло спілкування, що поступово призводить до ізоляції. Це зумовлює необхідність активізації фізичної, інтелектуальної, громадської, творчої та інших видів діяльності задля розширення соціальних зв'язків і мінімізацію негативних впливів. Таким чином, дії соціально-педагогічних механізмів на соціалізацію людини похилого віку підтверджують необхідність здійснення підтримки цього процесу, адже внаслідок її відсутності є вірогідність ще більшої відчуженості та маргіналізації цієї соціальної групи, замкненості на власних проблемах фізичного, психічного, соціально-економічного характеру в умовах мінливого суспільства.

Відомо, що дана вікова категорія в умовах інформаційного суспільства є чутливою до різноманітних впливів, а тому потребує навичок самозахисту, самозбереження, саморозвитку, а також отримання реальних можливостей для самореалізації, самовираження, визнання у соціумі. На наш погляд, досягти цього можна через підтримку творчої діяльності у процесі соціалізації людей похилого віку. Згодні з Н. Єрмак, яка у ході дослідження особливостей педагогічної підтримки людей похилого віку виявила «взаємозв'язок між внутрішнім самопочуттям суб'єкта, життєвою задоволеністю та якістю життя, згідно яких можливості суб'єктогенеза не

обмежені психовіковими межами, а визначаються залученням людини до творчої освітньої діяльності, що актуалізує позитивні духовні та ціннісно-сміслові самозміни її суб'єктності і підвищує якість життя» (Ермак, 2009).

Одним із засобів, який має необмежений потенціал для інтеграції різних видів діяльності (політичної, громадської, наукової, освітньої, спортивної, дозвіллевої, художньої та ін.), зміцненні їх творчого характеру, є мистецтво. Підтвердження тому, що останнє є ефективним засобом соціалізації особистості, незалежно від її віку, знаходимо серед учених різних галузей науки: Ю. Борєва, І. Джидарьян, А. Мудрика, Л. Столовича, Ю. Фохт-Бабушкіна та ін. О. Беженарь, І. Джидарьян, Л. Столович та ін. стверджують, що формування всебічно розвиненої гармонійної особистості взагалі неможливо без мистецтва.

Грунтовно показує вплив мистецтва на потенціал особистості та її діяльність Ю. Фохт-Бабушкін, умовно виділяючи чотири види останньої, які співвідносяться з відповідними потенціалами людини: перетворювальна діяльність (творча), пізнавальна (гносеологічна), ціннісно-орієнтаційна (аксіологічна), комунікативна (спілкування). Для здійснення такої діяльності людина має володіти психічними властивостями, зокрема здатністю до творення, до пізнання, до оцінки та спілкування. Це особистісні потенціали людини, що складають її духовний світ (соціально-психологічний рівень) та проявляються в її діяльності. Пізнавальний потенціал відповідає за націленість та активність людини у здобутті знань; творчий – за прояв та реалізацію творчого підходу до життя; комунікативний – за тип спілкування та активність його здійснення з оточуючими; ціннісно-орієнтаційний – за активність у ствердженні ідейно-моральних установок (Фохт-Бабушкін, 1982, с. 20, 22). Варто зазначити, що люди третього віку, незважаючи на рівень розвитку і потужність функціонування різних властивостей у цей період, мають достатній потенціал для здійснення творчої діяльності. Наведемо приклад телепрограми «Крутіший за всіх. Віку немає», яку підготували на телеканалі «Інтер» (27.10.2018 о 20.30). Ця програма показала позитивний імідж людини похилого віку, необтяжені віком її потужні можливості, жагу до життя та захоплення з боку інших. Слід відзначити те, що запрошені люди похилого віку показували свої вправління в різних видах мистецтва, зокрема, професійній грі на музичних інструментах, читанні безмежної кількості віршів, створенні картин із сірників, демонстрації мистецтва йоги та фотомоделінгу. Отже, необхідність використання мистецтва як засобу підтримки соціалізації людей похилого віку в інформаційному суспільстві є беззаперечною.

Вивчаючи соціально-психологічний аспект впливу мистецтва, С. Флегонтова також відмічає його соціалізаційний потенціал: «об'єднуючи людей, мистецтво постійно розширює, збагачує суспільну свідомість, пристосовуючи цю свідомість до складного процесу суспільного життя, що постійно розвивається» (Флегонтова, 1975, с. 87). Для нашого дослідження це має не останнє значення, оскільки вище зазначалося про проблеми маргіналізації літніх людей та їх вимушеної соціальної ізоляції. Аргументи мистецтва бувають достатньо переконливими, оскільки воно долучає індивіда до соціальних норм через насолоду, що сприяє інтенсивнішій соціалізації та комунікації (Флегонтова, 1975, с. 82). Також мистецтво має потенціал внутрішнього збагачення, оскільки «спілкування з мистецтвом ґрунтується на активізації емоцій, думок, світосприйнятті людини, викликає асоціації, що мали місце в її особистому житті, почуття та переживання, які вона відчувала в минулому. ... збагачує особистість соціально-культурними знаннями ... формує емоційний досвід людини» (Флегонтова, 1975, с. 278-279). Отже, мистецтво має потужний потенціал для позитивного впливу на соціальний розвиток людини похилого віку та її життя. Тому його використання необхідне для здійснення підтримки. Воно активізує весь внутрішній потенціал особистості, сприяє подоланню негативних переживань через вияв власної творчості, розширенню соціальних зв'язків (оскільки відбувається їх звуження природним шляхом), є засобом пізнання, засобом адаптації, дає можливість програвання різноманітних соціальних ролей, збагачення соціального досвіду та багато іншого. Мистецтво здатне навіювати бажання до життя, самовдосконалення, пробуджувати чуйність та самоаналіз.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, підсумовуючи вище викладене, можемо зазначити, що процес соціалізації людей похилого віку має свої привілеї та складнощі. Проаналізувавши дію психологічних та соціально-педагогічних механізмів соціалізації людей третього віку, можемо впевнено сказати, що їх урахування є обов'язковим для побудови технології підтримки в умовах інформаційного суспільства. Підсилення позитивних впливів та мінімізація негативних сприятиме гармонізації взаємодії людини похилого віку із соціумом. Дослідженнями вчених різних галузей науки підтверджено, що мистецтво – найефективніший засіб розвитку людини в процесі її соціалізації, оскільки воно має широкий спектр впливу на всі складові організму людини та її соціального життя. Перспективами подальших досліджень є вивчення особливостей підтримки процесу соціалізації людей похилого віку та деталізації можливостей впливу різних видів мистецтва на нього.

Література

1. Бушуев В. Социальный импринтинг URL : http://spbgau.ru/files/nid/1620/socialnyy_imprinting.pdf. Дата звернення: 1.09.2018.
2. Ермак Н. Педагогическая поддержка качества жизни людей пожилого возраста средствами художественного творчества: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / ГОУВПО «Педагогический институт Южного Федерального университета». Ростов-на-Дону, 2009. 415 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/pedagogicheskaya-podderzhka-kachestva-zhizni-lyudei-pozhilogo-vozrasta-sredstvami-khudozhest>. Дата звернення: 1.09.2018.
3. Мудрик А. Социализация человека: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 3-е изд., испр. и доп. Москва: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2011. 736 с. URL : http://instrao.ru/images/E_library_Novikovoi/Books/%D0%9C%D1%83%D0%B4%D1%80%D0%B8%D0%BA_%D0%90.%D0%92._%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D1%87%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0.pdf. Дата звернення: 28.08.2018.
4. Столович Л. Жизнь – творчество – человек: Функции художественной деятельности. М.: Политиздат, 1985. 415 с.
5. Флегонтова С. Социальная психология и искусство: учеб. пос. Л.: ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1975. 92 с.
6. Фохт-Бабушкин Ю. Искусство и духовный мир человека (об особенностях воздействия искусства на личность). Москва : Знание, 1982. 112 с.
7. Яковлева А., Афонська Т. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 672 с.
8. <https://www.obozrevatel.com/ukr/health/digest/pereviriti-svij-vik-u-vooz-ofitsijno-prodovzhili-molodist.htm>. Дата звернення: 3.09.2018

References

1. Bushuev, V. *Social'nyj imprinting [Social imprinting]*. Retrived from http://spbgau.ru/files/nid/1620/socialnyy_imprinting.pdf (rus)
2. Ermak, N. (2009). *Pedagogicheskaja podderzhka kachestva zhizni ljudej pozhilogo vozrasta sredstvami hudozhestvennogo tvorchestva [Pedagogical support of the elderly people quality of life through artistic creativity]*. (Doctor of Pedagogical Sciences Thesis). State Educational Institution of Higher Vocational Education "Pedagogical Institute of the Southern Federal University", Rostov-on-Don. Retrived from <http://www.dissercat.com/content/pedagogicheskaya-podderzhka-kachestva-zhizni-lyudei-pozhilogo-vozrasta-sredstvami-khudozhest> (rus)
3. Mudrik, A. (2011). *Socializacija cheloveka: ucheb. posobie dlja stud. vyssh. ucheb. Zavedenij [Socialization of person]*. 3-d ed., corrected and added. Moscow: MPSI; Voronezh: MODJeK. Retrived from http://instrao.ru/images/E_library_Novikovoi/Books/%D0%9C%D1%83%D0%B4%D1%80%D0%B8%D0%BA_%D0%90.%D0%92._%D0%A1%D0%BE%D1%86%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D1%87%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0.pdf

1. [%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D1%87%D0%B5%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0.pdf](http://www.obozrevatel.com/ukr/health/digest/pereviriti-svij-vik-u-vooz-ofitsijno-prodovzhili-molodist.htm) (rus)
4. Stolovich, L. (1985). *Zhizn' – tvorchestvo – chelovek: Funkcii hudozhestvennoj dejatel'nosti. [Life - Creativity - Man: Functions of Artistic Activity]*. Moscow: Politizdat (rus)
5. Flegontova, S. (1975). *Social'naja psihologija i iskusstvo: ucheb. pos. [Social psychology and art]*. L.: LGPI im. A.I. Gercena (rus)
6. Foht-Babushkin, Yu. (1982). *Iskusstvo i duhovnyj mir cheloveka (ob osobennostjah vozdejstvija iskusstva na lichnost')*. [The art and spiritual world of man (about the features of the influence of art on the person)]. Moscow: Znanie (rus)
7. Yakovleva, A., & Afons'ka, T. (2007). *Suchasnyj tлумачnyj slovnnyk ukrajinsjkoji movy [Modern Dictionary of Ukrainian]*. Kharkiv: TORSINGH PLJuS (ukr).
8. Retrived from <https://www.obozrevatel.com/ukr/health/digest/pereviriti-svij-vik-u-vooz-ofitsijno-prodovzhili-molodist.htm> (date of access: 3.09.2018).

ПОДДЕРЖКА СОЦИАЛИЗАЦИИ ПОЖИЛЫХ ЛЮДЕЙ
СРЕДСТВАМИ ИСКУССТВА

Ю. О. Лысенко

Проблемы социализации пожилых людей начали активно исследоваться в области социальной педагогики лишь в последние десятилетия. Поскольку третий возраст имеет свои специфические особенности развития, обусловлены влиянием различных объективных и субъективных факторов, следует использовать эффективные средства для поддержания физического, психического, социального, духовного состояния людей пожилого возраста и укреплению качества их жизни в условиях информационного общества. На основе обобщения исследований по философии, социологии, психологии, культурологии, педагогики и социальной педагогики определено, что искусство является мощным средством воздействия как на личностное развитие пожилого возраста, его внутренний мир, так и на ее процесс социализации в целом. Социализация пожилых людей в условиях информационного общества осложняется с появлением нового вида социальной реальности – виртуальной, к которой они не адаптированы, что приводит к их маргинализации. Поэтому поддержка социализации в этих условиях средствами искусства будет способствовать адаптации, интеграции и смягчению условий сужения круга реального социального общения. Нами описаны психологические и социально-педагогические механизмы социализации лиц третьего возраста. К первым относятся: импринтинг, социальный импринтинг, экзистенциальное давление, подражание, идентификация, рефлексия; ко вторым: традиционный, институциональный, стилизованный и межличностный. Каждый из указанных механизмов имеет свою специфику влияния на социализацию пожилых людей, дает основания для понимания необходимости построения соответствующей модели поддержки их социализации средствами искусства в перспективе.

Ключевые слова: поддержка социализации, механизмы социализации, искусство, люди преклонного возраста.

**SUPPORTING THE SOCIALIZATION OF THE ELDERLY PEOPLE
THROUGH ART****Yu. O. Lysenko**

The problem of socialization of the elderly people began to be actively studied in the field of social pedagogy only in recent decades. Since the third age has its own specific features of development, due to the influence of various objective and subjective factors, it is necessary to use effective means to maintain the physical, mental, social, and the spiritual state of elderly people as well as raise the quality of their life in the information society. Based on the synthesis of research in philosophy, sociology, psychology, cultural studies, pedagogy and social pedagogy, it has been determined that art is a powerful tool for influencing both the personal development of an elderly person, his inner world, as well as the socialization process as a whole. Socialization of the elderly people in the information society is complicated by the emergence of a new kind of social reality, namely the virtual one, which they are not adapted to, leading to their marginalization. Therefore, in these conditions the support of socialization through art will contribute to the adaptation, integration and mitigation of the conditions that result in narrowing the range of real social communication. The psychological and socio-pedagogical mechanisms of the third-age people socialization have been described. The first ones are as follows: imprinting, social imprinting, existential pressure, imitation, identification, and reflection; the second ones are: traditional, institutional, stylized and interpersonal. Each of these mechanisms has its own specific influence on the socialization of the elderly people, provides a basis for understanding the need to build an appropriate model to support their socialization through art in the long run.

Key words: Support of socialization, mechanisms of socialization, art, elderly people.

Лисенко Юлія Олегівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: yu25lysenko@gmail.com

Lysenko Yuliia Olehivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogics, Communal Educational Institution «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: yu25lysenko@gmail.com